

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.4.2.20>**Л. Г. Матвєєва**

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії держави та права
Одеського державного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-8402-5584>

ТРАНЗИТИВНІСТЬ ЯК ФАКТОР ЗМІН ЕЛЕМЕНТІВ ФОРМИ ДЕРЖАВИ

Дана наукова стаття присвячена дослідженню впливу фактору транзитивності на такі елементи форми держави як форма правління, форма державно-територіального устрою, форма державного режиму. Актуальність теми аргументована тим, що в умовах глобальних трансформацій ХХІ ст. перед сучасними державами постають питання знаходження рівноваги на шляху переходу до нового типу розвитку. Постійні внутрішньодержавні зміни характеризують процеси переходу від авторитарного способу державного управління до демократичного. Під впливом таких факторів зазнають змін і елементи форми держави в цілому. З'ясування закономірностей розвитку та змін форми правління, форми державного територіального устрою, форми державного режиму країн світу є актуальною проблемою, розв'язання яких сприятиме розробленню ефективного механізму державного управління у сфері формування та реалізації сучасної правової політики держави.

Визначено, що фактор транзитивності суспільства призводить до політичних, соціально-економічних, культурних, правових змін. Акцентовано увагу на тому, що мінливість державотворчих процесів що відбуваються в Україні підкреслює транзитивність.

Зроблено висновок про те, що транзитивна держава, переважно – це держава, в якій змінилась форма правління, або відбулись суттєві внутрішньовидові зміни. Зміни у формі правління стають одним із чинників нестабільності та змін у характері та рівні легітимності державної влади.

Доведено, що транзитивні процеси найменше позначаються на зміні форми державно-територіального устрою. А зміни форми державно-територіального устрою в уже сформованій національній державі є винятком, а не правилом.

Зроблено висновок, що найбільш рухливим компонентом характеристики сучасної держави є поняття державного режиму. Будучи складовою форми держави, державний режим є найменш сталою її характеристикою. Державний режим сам по собі, за своєю природою, є транзитивним явищем.

Ключові слова: *транзитивність, транзитивне суспільство, держава, транзитивна держава, форма держави, форма правління, форма державно-територіального устрою, форма державного режиму.*

Постановка проблеми. За сучасних умов суттєво зростає вплив транзитивності на усі сфери суспільного життя. Тому реалії сучасного світу вимагають переосмислення ролі транзитивності на зміни які відбуваються в держави. Транзитивні держави відомі здавна, проте тільки ХХ та початок ХХІ століть дали їх масові зразки. Одні з них виникали в результаті розпаду колоніальних систем та характеризувалися розвитком нових суспільних відносин. Інші поєднували ознаки різних типів держав, наприклад, скандинавські країни поєднують ознаки традиційно ліберальної держави з елементами держав соціалістичного типу. У третіх можлива

поява нових якісних рис, які не притаманні жодному досі відомому типу держави [8. с. 22].

Як правило, транзитивні періоди характеризуються нестійкістю та нестабільністю, кризами. Як приклади можна навести революцію ХVІІ ст. в Англії, буржуазну революцію ХVІІІ ст. у Франції, Жовтневу революцію 1917 р. в Росії, розпад колоніальних систем, розпад Радянського Союзу, Помаранчеву революцію 2004 р. та Революцію гідності в Україні та багато інших.

Сучасні проблеми розвитку української державності та намагання стати європейською країною обумовлюють потребу визначення пріоритетів та напрямів розвитку, що підвищує

значимість даного дослідження. Після здобуття незалежності у 1991 р. Україна офіційно визнала основні цінності сучасного цивілізованого світу та заявила про своє бажання побудувати правову, демократичну, соціальну державу з розвинутою ринковою економікою. Транзит України від тоталітаризму до демократії є набагато складнішим процесом, ніж у більшості європейських посткомуністичних країн. Зазначимо, що кожний транзитивний період не тільки породжує негативні тенденції, а й зумовлює появу нових цінностей. Розуміння таких закономірностей є актуальною проблемою, розв'язання якої сприятиме розробленню дієвих правових механізмів державного управління сучасних держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналітичні дослідження розвитку державності у різні історичні періоди, виявляючи у них загальне та особливе, типове і виняткове поза увагою залишають феномен транзитивності. Аналізом сутності понять «транзитивність», «транзитивне суспільство», «форма держави», «форма правління», «форма державно-територіального устрою», «форма державного режиму», «транзитивна держава» займалися зарубіжні та вітчизняні дослідники: І. Алексеєнко, Н. Атаманова, С. Бостан, А. Георгіца, Г. Зеленько, Є. Камінський, В. Курілло, П. Мироненко, Д. Моїсеєнко, В. Пашков, Т. Пікуля, В. Сухонос, О. Тодика, С. Чевдар, Ф. Фукуяма та інші. Зауважимо, що зазначені дефініції активно досліджується як правознавцями так і політологами, економістами, культурологами, соціальними філософами, соціологами.

Метою статті є дослідження впливу транзитивного періоду та фактору транзитивності на такі елементи форми держави як форма правління, форма державно-територіального устрою, форма державного режиму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Транзитивність є закономірністю розвитку соціальних систем, має багаторівневий характер та властивості процесу, серед яких найважливішими є зміни у сутності та формах державної організації. Стан транзитивності нерідко займає тривалий період і навіть може скласти цілу епоху та передбачає не лише зміну влади, форми держави, різних державно-правових інститутів, а й зміну цінностей суспільства, якісного його стану. Як правило, транзитивність у державному ладі пов'язують з революціями – збройними або «оксамитовими» які переважно обмежені невеликою тривалістю. Але в широкому сенсі, у сенсі державно-правових змін

транзит може бути вельми тривалим. Так, перший в історії людства транзит – виникнення держави і права – зайняв понад чотири тисячі років. «Темні століття» (кінець V–VIII ст.) були транзитом від складних досконалих форм римської державності до примітивних варварських королівств із подальшим поверненням до окремих римських зразків державності та права.

Транзит від феодального абсолютизму до буржуазної республіки у Франції зайняв майже сто років. Велика Французька революція була спрямована, в першу чергу, проти абсолютної монархічної влади, станових привілеїв і феодальних прав, на утвердження принципів свободи і рівності, реалізацію ідей представницького народовладдя з поділом влади. За кардинальності перетворень соціально-економічного і політичного ладу, багатства ідей, глибиною психологічного і політичного впливу на всі інші країни вона стала найбільш видатною буржуазною революцією в історії людства. Але утвердження нового суспільного ладу та перетворень в організації державної влади та правовій системі не завершилося з закінченням революції. Транзит до буржуазної демократії був нелінійним і суперечливим: Консулат та Перша імперія (1799–1814); реставрація Бурбонів (1814–1830); липнева конституційна монархія Луї-Філіпа (1830–1848); Друга республіка (1848–1852); Друга імперія (1852–1870). Кінець монархічного правління у Франції та остаточне утвердження республіканського ладу юридично були оформлені тільки конституційними актами 1875 р., до яких тільки 1884 р. було внесено поправку про неможливість скасування республіканської форми правління.

Подібні приклади тривалих транзитивних періодів можна навести і з історії різних країн світу. Транзитивність накладає певні обмеження на процеси організації державної влади та формує особливості цих процесів, які обумовлюють специфічні риси у формуванні державної політики. Протягом тривалого періоду держава та усі її характеристики перебувають у русі та складають тип держави, який є відмінним і від попереднього, і від наступного стану державності.

Транзитивність проявляється на характеристиці формі держави. А. Георгіца підкреслює, що вибір форми правління зумовлюється: розстановкою політичних сил і результатом боротьби між ними; історичними особливостями окремих країн; особливостями культури народу, що акумулює історичний і політичний

досвід, звичаї та навички життя в умовах тієї чи іншої держави; впливом у країні політичних процесів [4, с. 67-68].

Оцінюючи зміни у формі правління сучасних держав, можна говорити про те, що різкі переходи від президентської до парламентської системи, від парламентської до президентської у світовій практиці одиничні. Традиційно країни є заручниками свого початкового вибору, причому у транзитивних державах вибір форми правління, як правило, робиться не на користь найбільш оптимальної системи. Вважаємо, що зміна форми правління може вважатися закономірністю революційного соціального транзиту, що, своєю чергою, вплинуло і на нереволуційний транзит. Так, усі революції XVII–XX століть спричиняли зміну форми державного правління або принаймні її різновиду. Наприклад, сьогодні у Франції діє державно-політичний режим П'ятої республіки, на шляху до якого ця країна пройшла не тільки чотири республіканські форми правління, а й монархічні періоди історії. Зміни у формі правління відбувались під час Англійської революції 1640-1653 рр., Славетної революції 1688-1689 рр., Американської війни за незалежність, революцій 1848-1849 рр. в центральноевропейських державах.

Революційний транзит форми правління у Франції, яка наприкінці XVIII і протягом усього XIX століть була своєрідним конституційним полігоном Європи, сприяв також змінам у тих країнах, які уникнули з різних причин революційних потрясінь. Так, Швеція без етапу політичної революції і зламу суспільної системи перейшла в політичному плані від абсолютної до парламентської монархії.

Вітчизняний дослідник П. Мироненко у монографічному дослідженні «Форма правління: політичні трансформації на зламі століть» пише про те, що для країн, які здійснюють перехід від авторитаризму до демократії, є характерним вибір між президентською, парламентарною та змішаною формами правління. Утім відсутність усталених демократичних традицій провокує реалізацію ідеї сильної влади за відсутності належного парламентського контролю, спотворює застосування конституційних норм, зумовлює невиконання демократичних правил і процедур [9, с. 4]. Варто відмітити, що своєрідна республіканська форма правління, яка існувала у соціалістичних країнах, за загальним правилом, трансформувалася у напрямі класичних «буржуазних республік». Найбільш близькими до класичних форм правління за підсумками

посткомуністичної трансформації стали держави Центральної та Східної Європи, які протягом короткого часу здійснили радикальні політичні реформи, прийнявши з деякими змінами конституційні акти, які були чинними до Другої світової війни. Такий результат став можливим як «конвертація» політичної волі громадян на основі стихійної «демократизації» після «оксамитових» революцій. Домінування парламентських форм правління у європейських постсоціалістичних державах було зумовлено прагненням демократичних політичних сил надати суспільству гарантії від повернення реваншистських сил, запобігти «авторитаризації» політичного режиму шляхом модифікації форми правління [1, с. 404–414].

Можна зробити висновок про наявність двох тенденцій щодо форми правління транзитивної держави:

перша полягає у переході від монархічної до республіканської форми правління внаслідок і в ході революційного транзиту. Так, республіканська форма правління була встановлена в ході усіх відомих політичних революцій XVI–XX століть (Нідерланди, 1581 р.; Англія, 1649 р.; США, 1776 р.; Франція, 1791 р.; центральноевропейські держави, 1848–1849 рр.; Росія, 1917 р.; Німеччина, 1918 р.), а також у процесі розпаду колоніальних імперій немирним або, принаймні, вимушеним з боку метрополії шляхом. Так, усі колишні колонії Бельгії, Нідерландів, Франції сьогодні є республіками. Те саме стосується держав, що внаслідок національно-визвольних рухів виникли на території колишньої Британської Індії (Індія, Пакистан, Бангладеш, М'янма);

друга тенденція полягає у тому, що еволюційний транзит, а також «оксамитові революції» не спричиняють кардинальних змін у формах правління, натомість зумовлюючи внутрішньовидові зміни у формах правління. Так, революції 1989–1990 рр. у Центральній та Центрально-Східній Європі привели до заміни радянського різновиду республіки на демократичну республіку, а Помаранчева революція змінила форму правління в Україні з президентсько-парламентської республіки на парламентсько-президентську.

П. Мироненко, аналізуючи динаміку демократичної форми правління в сучасній Україні, звертає увагу на те що на початку незалежності Україна фактично була президентською республікою, а з 1996 р. – президентсько-парламентською, а з 2006 р. – парламентсько-пре-

зидентською, з 2010 р. – знову президентсько-парламентською, а в 2014 р. знову стала парламентсько-президентською. На зміну форми державного правління, на думку автора, впливають як об'єктивні чинники так і суб'єктивні чинники. До об'єктивних чинників автор відносить, відносини між суб'єктами влади які можуть породжувати конфлікти та призводити до криз у системі державного управління, а також рівень легітимності президента та парламенту. Серед суб'єктивних чинників автор називає потреби нової політичної команди, яка набуває популярності, для заміни попередньої владної команди вигідно змінити форму правління; політичні сили, які справляють вплив на зміну форми правління, пропонують ту форму, яка надасть їм найбільше владних повноважень [9, с. 149-150]. Так, криза організації державної влади в Україні є типовою проблемою сучасної історії. Жодна влада не змогла забезпечити довіру населення протягом тривалого проміжку часу через те, що не звертала уваги на проблематику транзитивних процесів у країні.

Аналогічні процеси спостерігаються у розвитку монархій, абсолютна більшість яких пройшла шлях від єдиновладдя до конституційної монархії. Утім, ці тенденції не можна назвати закономірностями, зважаючи на хоча й невеликі за числом, але все-таки наявні винятки. Так, історично відомі зворотні процеси повернення від республіканської форми правління до монархічної (Англія, Нідерланди, Іспанія).

Важливим є питання і про взаємозв'язок транзиту та державно-територіального устрою. Відповідь на питання як позначаються транзитивність на формі державно-територіального устрою має важливе значення у процесі формування національної держави. Так, встановлення системи департаментів 1790 р. одночасно з відмовою від етнічно забарвлених адміністративних топонімів було завершено складання національної держави у Франції. Відтоді унітарний устрій цієї держави не змінювався за винятком незначного коливання у кількості департаментів. Так само формування США як союзної держави хоча й пройшло етапи конфедерації та федерації, але першопочатково не було унітарним. У подальшому знову приєднані за різними підставами території утворювали нові штати, а не додавалися до вже існуючих. Федеративний транзит полягає в об'єднанні декількох самостійних держав/громад або колишніх колоній в союзну державу. Швейцарія, США, Німеччина пройшли саме такий шлях форму-

вання національної держави. Утім він не є закономірністю. Так, об'єднання Італії відбулось у формі унітарної держави, хоча сьогодні ця держава має деякі риси федерації, що дозволяють віднести її до децентралізованих держав.

Можна зробити висновок про те, що транзитивні процеси найменше позначаються на зміні форми державно-територіального устрою. Усі сучасні федерації або «виросли» з колишніх імперій (Австрія, Росія), або створені шляхом об'єднання самостійних держав/державних утворень (США, Швейцарія, Німеччина), або поєднують об'єднавчий шлях та шлях деколонізації та подолання імперського минулого (Індія, Бразилія, Мексика) при тому, що одним з головних чинників федеративного устрою залишається необхідність оптимізації управління у великій за територією державі. Натомість існує тенденція децентралізації влади в унітарних державах, прояви якої значною мірою залежать від процесів демократизації суспільного життя та історичних традицій.

Конституційно-правова федеративна держава вперше утворилася у США (1787), потім у Мексиці (1824), Бразилії (1889), Австралії (1901) та інших країнах. У сучасному світі налічується близько 200 держав та державних утворень, переважна більшість з яких є багатонаціональними. Утім федеративна форма закріплена в конституціях лише 24 держав, що охоплюють 50 % території та 1/3 населення планети.

Зміна форми державно-територіального устрою в уже сформованій національній державі є винятком, а не правилом. Так, унітарна держава Бельгія 1993 р. згідно із Сен-Мішельськими домовленостями змінила свій устрій на федеративний, що було визнано способом збереження єдності країни, в якій наростали суперечності між мовними/етнічними громадами валлонів, фламандців, німців, викликані не тільки мовно-культурними, а й соціальними та економічними причинами. Утім бельгійський досвід федерального перетворення (1960–1994 р.) досьогодні є вкрай суперечливим, якщо враховувати тривалу кризу 2007–2011 років. Утім, як уважають вітчизняні експерти, трансформаційна політика не дозволила відцентровим силам «розвалити» єдину державу. Бельгійський федералізм тим самим може слугувати прикладом успішного політичного пристосування і гнучкості в питаннях державного будівництва та становлення демократії в мультикультурному суспільстві [7, с. 81].

У сучасних державах закономірність розвитку форми державно-територіального устрою може бути названа децентралізованим транзитом, коли, не змінюючи усталеної форми державно-територіального устрою, центральна влада передає значну частину своїх повноважень, у тому числі бюджетні повноваження, регіональним та/або локальним органам влади, місцевому самоврядуванню та громадам. Прикладом тому є реформування публічної влади у Польщі, Італії, створення автономних одиниць в Іспанії та Франції, деволуція у Великій Британії в ході автономізації Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії.

Найбільш рухливим компонентом характеристики сучасної держави є поняття державного режиму, адже він є складовою динаміки держави. Для державних режимів за їх природою характерними є переходи від одного типу режиму до іншого. Докорінна зміна державного режиму, як правило, є наслідком революції, в еволюційному розвитку політичної системи держави трансформації державного режиму зумовлюється іншими чинниками, зокрема приходом до влади партії, відмінної за своєю програмою та політичним курсом від свого попередника.

На специфіку засобів переходу до демократії, встановлення демократичного режиму вказує Ф. Фукуяма. Цей перехід завжди є транспарентним та публічним. За його словами, «демократія ніколи не може увійти з чорного ходу: в певний момент вона повинна виникнути зі свідомого політичного рішення – встановити демократію». Ф. Фукуяма вказує і на роль політичної еліти у переході до демократії, яка має перетворити суспільний запит на демократію у стійкі політичні інститути, зберігаючи наступність (хоча ба на рівні символіки) з попереднім режимом та усуваючи очевидні його несправедливості. Додамо, що відсутність або недосвідченість демократичних лідерів нерідко ставить під загрозу або навіть усуває саму можливість демократичного переходу.

Виникає питання про те, який тип режиму властивий транзитивній державі. На думку В. Сухоноса, типовим режимом для перехідної держави доби модернізації є авторитаризм, оскільки модернізація, як правило, далеко не відразу знаходить підтримку населення. «Прогресивний» авторитаризм перехідної держави покликаний заповнити розбіжності між активністю мобілізуючої еліти і традиційною пасивністю населення, подолати соціально-е-

кономічну та політико-правову напруженість, політичну й культурну поляризацію суспільства, нестабільність у суспільстві. Авторитаризм виступає як засіб поступової політичної адаптації традиційних суспільств до умов сучасності. Як приклад успішного застосування авторитарної стратегії часто наводять досвід Індонезії, де в умовах обмеження демократичних прав і свобод була проведена дуже успішна соціально-економічна модернізація [13, с. 79-80]. Можна додати до цього прикладу також Сингапур, Південну Корею, а в історичному плані – Туреччину за часів правління Ататюрка.

Погоджуючись з висновком В. Сухоноса щодо значущості авторитарного режиму для політичного та соціального транзиту у багатьох країнах, не вважаємо його встановлення закономірністю транзитивного періоду. Так, перехід до демократичного режиму в країнах Балтії та Центрально-Східної Європи не був пов'язаний з авторитаризмом. «Оксамитові революції» і навіть кривава революція в Румунії своїм наслідком не мали встановлення диктатури. Відмітно, що й в інших регіонах світу транзитивна держава не завжди є авторитарною. Так, Нобелівську премію миру за 2015 р. отримав «Туніський квартет національного діалогу» (Федерація профспілок Тунісу, Федерація роботодавців, Правозахисна ліга та Палата адвокатів), якому вдалося демократичним шляхом завершити перебудову держави після Жасминової революції 2010–2011 рр., що повалила диктатуру президента Бен Алі.

Більше того, суспільна потреба у подоланні авторитарного режиму може бути основним політичним чинником початку соціальних та політичних перетворень, зокрема зміни форми держави. Так, у 1970-х роках у Греції монархічна форма правління була замінена на республіканську як наслідок подолання авторитарного режиму «чорних полковників». В Іспанії після смерті Ф. Франко мало місце повернення частини повноважень монарха як глави держави.

Після 30 років незалежності оцінки політичного процесу в Україні, ефективності державної політики як українським суспільством, так і міжнародним середовищем у цілому збігаються і не є надто позитивними. Революційні злами лише на короткий період ламають політичний дискурс, доволі одноманітний – з погляду основних гравців, та без відчутних успішних «проривів» – з точки зору очікування масштабних змін у політичній та соціально-економічній сферах, у рівні

життя населення країни. Так, автори монографічного дослідження «Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні» виокремлюють п'ять періодів у трансформації політичного режиму: перехідна держава з суперпарламентаризмом (1991–1996 рр.); гібридна держава з авторитарним режимом змагання (1996–2004 рр.); гібридна держава з електоральним режимом змагання (2004–2010 рр.); гібридна держава з авторитарним режимом змагання (2010–2014 рр.); гібридна держава з електоральним режимом змагання (з 2014 р.) [5, с. 7].

В. Пашков та О. Хомерікі відзначають, що траєкторія політичного розвитку країни відзначалися ефектами «інституційної колії», коли з обранням кожного наступного президента відбувалися значні трансформації у характері політичного режиму, але країна все одно залишалася в «сірій зоні» між демократією та авторитаризмом, а за останні 30 років Україна пройшла складний і суперечливий шлях до побудови демократії, траєкторія якого іноді нагадувала зигзаги, чергування прогресу та відкатів [11, с. 135]. Зауважимо, що фрагментарні реформи за часі незалежності не привели до ефективної демократизації політичного режиму.

Висновки. Таким чином, ми можемо говорити про те, що фактор транзитивності впливає як на зміну сутності держави, інститутів держави так і на зміну форми держави. Форма правління й форма державного режиму значною мірою обумовлюють одна одну і здійснюють обопільний вплив, зміна однієї з них неодмінно призводить до певних змін в іншій. Зміни у формі правління стають одним із чинників нестабільності та змін у характері та рівні легітимності державної влади. Транзитивні процеси найменше позначаються на зміні форми державно-територіального устрою. Разом з тим, державний режим, який сам по собі, за своєю природою, є транзитивним явищем, є найменш сталою характеристикою форми держави. Тому, транзитивна держава, переважно – це держава, в якій відбуваються суттєві внутрішньовидові зміни, які в першу чергу по'язані з розподілом повноважень між головними інститутами державної влади.

Щодо системної кризи в сучасному українському суспільстві, то на неї впливає відсутність чіткої стратегії державно-правового розвитку, яка має включати та поєднувати різні компоненти: ціннісний, геополітичний, військовий, економічний, соціальний та інші. Визначення національної моделі сталого демократичного

розвитку потребує проведення послідовних ефективних державно-правових реформ. Зміцнення інститутів державної влади, їх фактична відповідність проголошеним демократичним цінностям є кроком для подолання транзитивності та розвитку демократичної, соціальної, правової держави в Україні у контексті євроінтеграційних процесів, з урахуванням глобальних змін, що зумовлюють трансформацію у вітчизняній правовій системі.

Список використаної літератури:

1. Алексєєнко І. Взаємний вплив розвитку форм державного правління та політичних режимів у транзитивних державах. *Сучасна українська політика*. Київ : Центр соціальних комунікацій, 2011. Вип. 22. С. 404–414.
2. Атаманова Н. Дискусійні погляди на поняття та види форм державного режиму. *Юридичний вісник*. 2021. № 1. С. 42–48.
3. Бостан С. К. Закономірності та тенденції розвитку форми політико-територіального устрою держави. *Держава та регіони. Сер.: «Право»*. 2013. № 2 (40). С. 12–17.
4. Георгіца А. Парламентарна форма Державного правління: особливості та видові ознаки. *Право України*. 2009. № 1. С. 67–71.
5. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні : монографія / авт. кол.: Г. І. Зеленько (керівник, наук. ред.), Т. А. Бєвз, С. Г. Брехаря, М. С. Кармазіна, В. О. Ковалевський, О. Ю. Кондратенко, Н. В. Кононенко, Т. М. Ляшенко, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський. Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с.
6. Камінський Є. Перехідні держави : особливості, суперечності й небезпеки розвитку. Антологія творчих досягнень. Київ : Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН України. 2004. Вип. 1. С. 243–249.
7. Курілло В. Є., Чєвдар С. М. Сучасні мультикультурні демократії: тенденції та перспективи розвитку (на прикладі Бельгії, Канади та Швейцарії) *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. Сер. : «Політологія»*. 2011. Т. 155. Вип. 143. С. 80–84.
8. Матвєєва Л. Г. Транзитивне суспільство та транзитивна держава як категорії сучасного суспільствознавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 2. С. 22–25.
9. Мироненко П. В. Форма правління: політичні трансформації на зламі століть : монографія. Київ : Академія, 2014. 220 с.
10. Моїсєєнко Д. М. «Перехідна держава» та «постсоціалістична держава»: співвідношення понять. *Держава та регіони. Сер.: «Право»*. 2014. № 1 (43). С. 14–17.

11. Пашков В. О., Хомерікі О. А. Політико-режимні трансформації в Україні (1991-2019) : біг по колу на шляху до демократії. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2023. № 1 (56). С. 135–158.
12. Пікуля Т. О. Типологізація держав світу: методологія та класифікація. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2015. Вип. 1 (2). С. 213–221.
13. Сухонос В. В. Динаміка сучасного державно-політичного режиму в Україні: антиномія демократизму і авторитаризму : монографія. Суми : ВДТ «Університетська книга», 2003. 336 с.
14. Тодика О. Специфіка державності перехідного періоду і проблеми народовладдя. *Вісник Львівського університету. Сер.: «Юридична»*. 2006. Вип. 42. С. 143–151.

Matvieieva L. G. Transitiveness as a factor change of the elements of the form of the state

This scientific article is devoted to the study of the influence of the transitivity factor on such elements of the form of the state as the form of government, the form of the state-territorial system, the form of the state regime. The topicality of the topic is justified by the fact that in the conditions of global transformations of the 21st century modern states are faced with the question of finding a balance on the path of transition to a new type of development. Constant intrastate changes characterize the processes of transition from an authoritarian to a democratic form of government. Under the influence of such factors, the elements of the state form as a whole undergo changes. Clarifying the patterns of development and changes in the form of government, the form of the state territorial system, the form of the state regime of the countries of the world is an urgent problem, the solution of which will contribute to the development of an effective mechanism of state administration in the field of formation and implementation of modern legal policy of the state.

It was determined that the transitivity factor of society leads to political, socio-economic, cultural, and legal changes. Attention is focused on the fact that the variability of state-building processes taking place in Ukraine emphasizes transitivity.

It was concluded that a transitive state is mainly a state in which the form of government has changed, or significant intra-species changes have occurred. Changes in the form of government become one of the factors of instability and changes in the nature and level of legitimacy of state power.

It has been proven that transitive processes have the least effect on the change in the form of the state-territorial system. And changes in the form of the state-territorial system in an already formed national state are an exception, not a rule.

It was concluded that the concept of the state regime is the most mobile component of the characteristics of the modern state. Being a component of the form of the state, the state regime is its least stable characteristic. The state regime itself, by its very nature, is a transitive phenomenon.

Key words: *transitivity, transitional society, state, transitive state, form of state, form of government, form of state-territorial system, form of state regime.*